

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA
FORSKNINGSETISKA
DELEGATIONEN

Forskningsetiska delegationen

Verksamhetsberättelse | 2015

www.tenk.fi

Forskningsetiska delegationen

Verksamhetsberättelse | 2015

1 | DELEGATIONENS SAMMANSÄTTNING OCH MÖTEN

Forskningsetiska delegationen (TENK) är ett sakkunnigorgan tillsatt av undervisnings- och kulturministeriet som behandlar etiska frågor med anknytning till forskning. Dess uppgift är att främja god vetenskaplig praxis och förebygga oredlighet i forskning (Förordning om forskningsetiska delegationen 1347/1991). Undervisnings- och kulturministeriet tillsätter delegationens medlemmar enligt det vetenskapliga samfundets förslag för en treårsperiod.

Delegationens mandatperiod sträckte sig mellan 1.2.2013–31.1.2016. Ordförande för delegationen var kansler emerita **Krista Varantola** från Tammerfors universitet och vice ordförande var professor **Markku Helin** från Åbo universitet. Delegationen hade därtill åtta övriga medlemmar:

- enhetsdirektör **Arja Kallio**, Finlands Akademi
- äldre forskare **Jyrki Kettunen**, Arcada
- universitetslektor **Pekka Louhiala**, Helsingfors universitet
- forskningsdirektör **Per Mickwitz**, Finlands miljöcentral

- professor **Kirsi Saarikangas**, Helsingfors universitet
- professor **Ari Salminen**, Vasa universitet
- chef för juridiska frågor **Ari Suomela**, Tekes
- professor **Pirkko Walden**, Åbo Akademi

Delegationen sammankom sex gånger under den period som här granskas. Mötet i oktober hölls i samband med ett tvådagarsbesök vid Tammerfors universitet.

Som delegationens sekreterare under tiden 1.1.–30.4 fungerade Forskningsetiska delegationens tf. generalsekreterare, KoD **Iina Kohonen** och från och med den 1 maj generalsekreterare, docent **Sanna Kaisa Spoof**. FM **Terhi Tarkiainen** arbetade på sekretariatet på deltid som planerare.

Forskningsetiska delegationen delar kansli med Vetenskapliga samfundens delegation (VSD) i Helsingfors, på adressen Snellmansgatan 13.

FORSKNINGSETISKA DELEGATIONENS UPPGIFTER OCH EFFEKTEN AV DESS VERKSAMHET INOM DET VETENSKAPLIGA SAMFUNDET OCH I SAMHÄLLET

2 | FÖREBYGGANDE VERKSAMHET, HÄNDELSER OCH UTBILDNING

Totalt 72 instanser har med namnunderskrifter förbundet sig till Forskningsetiska delegationens förebyggande etiska anvisningar, *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2012: samtliga universitet, merparten av yrkeshögskolorna och nästan alla forskningsinstitut inom offentlig finansiering. Den trespråkiga GVP 2012-anvisningen kan beställas utan avgift från delegationens kontor och pdf-versionen finns på adressen www.tenk.fi.

Den viktigaste uppgiften under denna treårsperiod hade fastställts vara koordinering av utbildning i forskningsetik på högskolor och i forskningsorganisationer, i synnerhet inom ramen för universitetens doktorsprogram. I enlighet med detta mål utarbetades tillsammans med Finlands universitet UNIFI rf *Väitöskirjan ohjaus- ja tarkastusprosessin tutkimuseettiset suosituksset yliopistoille (Doktorsavhandlingens handlednings- och granskningsprocess och därtill hörande forskningsetiska rekommendationer för universitet)* och skickades ut till forskarskolor för kommentarer. Rekommendationen översattes till engelska och kommer att publiceras under 2016.

Utöver utarbetandet av anvisningar låg tyngdpunkten för delegationens arbete på olika nationella och internationella expertuppdrag och nätverksbildning för att främja forskningsetisk verksamhetskultur. Arbetet med att ge

råd till forskare och fortsättningsstuderande samt det övriga förebyggande arbetet fortsatte. Forskningsetiska delegationen mottog föreläsningsförfrågningar gällande forskningsetik från högskolor och övriga forskningsorganisationer. Ordförande för Forskningsetiska delegationen, vissa medlemmar och generalsekreteraren gav utbildning i forskningsetik runt om i Finland (BILAGA 1). Dessutom gav man råd gällande utredningsmekanismer för misstankar om avvikelser från god vetenskaplig praxis till olika instanser.

Forskningsetiska delegationens generalsekreterare fungerade som vice ordförande i ledningsgruppen för webbkursen om forskningsetik och ansvarsfull vetenskapskommunikation. Ledningsgruppens ordförande var VSD:s verksamhetsledare **Lea Ryyänen-Karjalainen** och sekreterare var Forskningsetiska delegationens planerare. Ledningsgruppen sammanträdde fem gånger under året. Den avgiftsbelagda webbkursen i forskningsetik "Research ethics online course" av VSD och Tammerfors universitet tas i bruk i universitetens doktorskolor under 2016. Ansvarig för kursinnehåll och genomförande var **Henriikka Mustajoki**.

År 2015 arrangerade Forskningsetiska delegationen tre seminarier inom forskningsetik. *Etikdagen (Etiikan päivä)* som blivit ett årligt evenemang arrangerades den 12 mars 2015 i Vetenskapernas hus i Helsingfors (BILAGA 4). Forskningsetiska delegationen var huvudarrangör för dagen. Dagens tema var Bra och dålig information (Hyvä ja paha tieto). Ämnet för Forskningsetiska delegationens höstseminarium den 25 november 2015 var Upphovsrätt

inom vetenskapen (*Tekijyys tieteessä/Authorship in Science*) (BILAGA 6). Som huvudtalare hade man bjudit in Chief Executive Editor **Sabine Kleinert** från tidskriften *The Lancet*. På grund av det stora intresset erbjöds även möjligheten att följa seminariet direkt via nätet. Även filmade sammanfattningar av föredragen kunde ses i efterhand. Föredrag från samtliga ovannämnda seminarier har publicerats på Forskningsetiska delegationens webbplats.

I december 2015 startade Forskningsetiska delegationen och Delegationen för informationsspridning sitt gemensamma tvååriga projekt *Tiedon jakaminen luovauttavuutta (Effekter av kunskapsspridning)*, i vilken man fokuserar på frågor gällande specifikation av ansvarsfull vetenskapskommunikation och upphovsrätt. Projektet finansieras av undervisnings- och kulturministeriet.

3 | HANDLÄGGNING AV MISSTANKAR OM AVVIKELSE FRÅN GOD VETENSKAPLIG PRAXIS

3.1. Till Forskningsetiska delegationen anmälda misstankar om avvikelser från god vetenskaplig praxis och konstaterade avvikelser

År 2015 fick Forskningsetiska delegationen, via finländska universitet, yrkeshögskolor och andra forskningsorganisationer som förbundet sig att följa GVP-anvisningarna, totalt 23 nya anmälningar om misstankar om avvikelse från god vetenskaplig praxis. Misstankarna utreddes i den organisation där det forskningsarbete som misstanken gällde pågick eller hade pågått. I ett del av de anmälda GVP-fallen fortsatte hanteringen efter årsskiftet.

Enligt de anmälningar som Forskningsetiska delegationen mottog slutfördes det i forskningsorganisationerna år 2015 totalt 24 GVP-utredningar, varav en del inleddes år 2014. Av

dessa fall var 17 sådana där avvikelse inte kunde konstateras. Dock konstaterades i sju fall avvikelse från god vetenskaplig praxis. Fyra av dessa gällde plagiat och två avvikelse från god vetenskaplig praxis i anslutning till upphovsfrågor. I ett fall ansågs försummelsen vara en grov underlåtenhet av god vetenskaplig praxis. Anonymiserade sammanfattningar av dessa konstaterade avvikelser presenteras i punkt 3.2.

3.2. Avvikelser från god vetenskaplig praxis konstaterade inom forskningsorganisationer

Fall 1: Pro gradu-avhandling till stor del plagierad från annan pro gradu-avhandling inom samma vetenskapsområde

Vid ett universitet visade förundersökningen att en pro gradu-avhandling inom beteendevetenskap till stor del var plagierad från en annan pro gradu-avhandling inom samma vetenskapsområde. Direkta lån omfattade cirka 45 % av det undersökta pro gradu-arbetet.

Fall 2: Grov underlåtenhet avslöjades i en avhandling före disputation

Vid ett universitet presenterade en opponent som emottagit ett färdigt avhandlingsmanuskript inom teknikområdet, misstanke om plagiat. På grund av detta ställdes det planerade disputationstillfället in. En förundersökning och egentlig utredning utfördes i ärendet och då framkom att avhandlingsmanuskriptet bl.a. innehöll omfattande Wikipedia-citat utan tillbörliga källhänvisningar. Doktoranden konstaterades ha gjort sig skyldig till försummelse av god vetenskaplig praxis, vilket visade sig som grov underlåtenhet och vårdslöshet i forskningsarbetets olika skeden.

ANMÄLDA MISSTANKAR OM GVP-KRÄNKNING TILL TENK OCH KONSTATERADE GVP-KRÄNKNINGAR, ANTAL		2015	2014	2013	2012	2011
forskningsorganisationers officiella anmälningar om nya misstankar om GVP-kränkning till TENK		24	23	19	8	13
under året slutförda GVP-processer i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning (fusk eller frångående av god vetenskaplig praxis) konstaterats*	<i>Fusk</i>	4	5	2	0	3
	<i>Frångående</i>	3	1	2	5	0
under året slutförda GVP-processer i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning ej konstaterats*		17	15	10	5	9

*I talen ingår även fall som anmäls innan året, och slutförts under året

Fall 3: Lindrig GVP-kränkning att exkludera forskare ur publikation

Enligt A, forskare inom medicin, hade vederbörandes forskningsinsats inte uppmärksammats tillräckligt inom forskningsprojektet eller i publikationen som baserats på detsamma. Med anledning av denna misstanke utfördes en förundersökning enligt vilken ingen oredlighet i forskning skett. Forskaren bad Forskningsetiska delegationen om ett utlåtande. I sitt utlåtande uppmärksammade Forskningsetiska delegationen att förundersökningen avslöjade förfaranden som inte var forskningsetiskt fullgoda. Därefter utförde universitetet en egentlig utredning i ärendet. Baserat på denna kunde man konstatera att artikelns medförfattare hade gjort sig skyldiga till lindrig GVP-kränkning då A hade exkluderats som medförfattare till den gemensamma artikeln.

Fall 4: En forskare plagierade en annan forskare på samma institution i sitt licentiatarbete och avhandling

En f.d. doktorand på ett universitet presenterade misstanke om att en forskare, som arbetat tillsammans med vederbörande på ett forskningsprojekt inom naturvetenskap, hade plagierat vederbörandes diplomarbete både i sitt licentiatarbete och i sin avhandling. En förundersökning liksom en egentlig utredning utfördes i ärendet, baserat på vilka det framkom att forskaren hade plagierat diplomarbetet både direkt och i indirekt form på ett flertal ställen. Forskaren konstaterades skyldig till fusk.

Fall 5: Forskningsgruppsledare och yngre forskare stal forskningsmaterial

Vid ett universitet misstänktes en internationell forskargrupp inom medicin för flera fall av GVP-kränkningar i samband med publicering av resultat. I den egentliga utredningen konstaterades att forskningsgruppens ledande professor och en yngre forskare hade gjort sig skyldiga till försummelse av god vetenskaplig praxis genom att publicera forskningsresultat med otydliga bildtexter och genom att förminska övriga forskares andel i produktionen av materialet.

Fall 6: Plagiat i en avhandlings metodsektion

Vid ett universitet konstaterades i en förundersökning att man i en avhandling inom humaniora hade lånat ur en tidigare avhandling upprepade gånger både direkt och indirekt utan källhänvisningar. Det sammanlagda antalet lån var tio stycken. Oredligheten var begränsad till metodsektionen, varav cirka 15 % var plagiat.

Fall 7: GVP-kränkning konstaterades i en pro gradu-avhandling, fastän direkt plagiat inte kunde bevisas

Baserat på en rapport från ett plagieringskontrollprogram kunde man på ett universitet konstatera att det i en pro gradu-avhandling inom ekonomi förekom flera lån från forskningslitteratur som saknade källhänvisningar. I den egentliga utredningen i ärendet kunde rektorn konstatera att den studerande gjort sig skyldig till GVP-kränkning. Direkt plagiat kunde dock ej bevisas. Den misstänkte kunde ej nås för förhör.

3.3. Begärda och avgivna GVP-utlåtanden av Forskningsetiska delegationen

Under år 2015 hade Forskningsetiska delegationen för utlåtande totalt 11 nya fall av misstanke om avvikelser från god vetenskaplig praxis. I ett av fallen gavs inget utlåtande, eftersom begäran om utlåtande gjordes efter att tiden på 6 månader specificerad i GVP-anvisningarna gått ut. Beredningen av tre begäranden om utlåtande var inte klar 31.12.2015. Forskningsetiska delegationen avgav således sammanlagt åtta GVP-utlåtanden år 2015.

Nedan följer anonymiserade sammanfattningar av dessa GVP-utlåtanden som Forskningsetiska delegationen avgav under 2015.

Utlåtande 1: Fråga om vetenskaplig dispyt i tolkning av statistik

Forskare A ansåg att forskningscheferna Y och B på ett samhällsvetenskapligt forskningsinstitut gjort sig skyldiga till försummelse av god vetenskaplig praxis som upphovsmän till en rapport. Enligt A visar sig detta genom förfälskning av begrepp och som slarv i utarbetandet och tolkandet av branschens statistik. Dessutom vilseleddes läsare genom rapportering av felaktiga slutledningar. Efter att ha fått en GVP-anmälan över ärendet bedömde chefen för forskningsinstitutet att dispyten handlade om forskarnas skilda uppfattningar gällande begreppsdefiniering och statistikföring med anknytning till ämnet. Eftersom det därigenom inte var fråga om GVP-kränkning, behövde man inte starta någon förundersökning i enlighet med GVP-processen. I sitt utlåtande instämde Forskningsetiska delegationen i denna uppfattning och ansåg att eftersom det var fråga om en vetenskaplig dispyt och inte någon forskningsetisk fråga, hade forskningsinstitutets chef agerat enligt GVP-anvisningarna.

UTLÅTANDEN MOTTAGNA OCH AVGIVNA AV TENK, ANTAL	2015	2014	2013	2012	2011
begäran om utlåtande som mottagits av TENK i anslutning till nya GVP-processer	11	11	5	8	8
utlåtanden avgivna av TENK i anslutning till GVP-process (inklusive andra begäran om utlåtande än i förra punkt)	8	4	5	5	7
GVP-utlåtande under arbete 31.12.	3	2	-	1	2
TENKS övriga expertutlåtanden i anslutning till annat än GVP-processen	-	-	1	4	1

Utlåtande 2: Misstanke om oredlighet anknöt inte till forskningsetik

Ett universitet hade fått en GVP-anmälan där person A misstänkte att vederbörandes personuppgifter och opublicerade texter hade stulits. Universitetet påbörjade ingen GVP-process i ärendet eftersom det ansåg att det inte rörde sig om någon GVP-kränkning. Forskningsetiska delegationen konstaterade i sitt utlåtande att universitetet i sitt förfarande hade följt GVP-anvisningarna.

Utlåtande 3: Överdrift av meritförteckning ansågs vara oansvarigt men ej försummelse

Docent A meddelade universitets rektor om att universitetets professor B i humaniora hade gjort sig skyldig till överdrift i sin meritförteckning. A hade arbetat som ansvarig forskare inom ett projekt åt universitetet. Efter att A:s arbetsrelation upphört, hade meriten för ekonomiansvaret för projektet ifråga ändrats i universitetets interna forskningsdatabas från A till B som arbetat som institutionens chef. B hade angett anskaffning av finansieringen för projektet ifråga i sin meritförteckning. A anser detta helt vara sin egen merit.

Forskningsetiska delegationen ansåg i sitt utlåtande att B hade utformat sin meritförteckning på ett vilseledande sätt eftersom man kan få intrycket att B ensam har anskaffat projektfinansieringen. Fastän en del av projektets ekonomiansvar som institutionens chef hade tillfallit B och fastän mellanrubrikerna i meritförteckningsmodellen hade del i att ge felaktig uppfattning, borde B ha preciserat sin del i anskaffningen av finansiering i sin meritförteckning. Universitetets GVP-process konstaterade att B inte hade någon skuld i ändringen av uppgiften i forskningsdatabasen.

Forskningsetiska delegationen ansåg i sitt utlåtande att fastän B hade agerat ansvarslost, så hade gärningen inte varit vårdslös på det sätt att kriterierna för försummelse hade uppfyllts. Slutresultatet av universitetets GVP-process dvs. att någon GVP-kränkning inte hade skett, ansågs vara korrekt. Eftersom de ovannämnda händelserna inföll

innan GVP 2012-anvisningen trädde ikraft, så användes vid utredningen om GVP-kränkning skett GVP-anvisningarna från 2002.

Utlåtande 4: Den andra skribentens andel var inte försummelse

Enligt ett beslut taget av en chef på ett forskningsinstitut hade den äldre forskaren A tillsammans med specialforskaren Y gjort sig skyldig till stöld genom att skicka i eget namn ett manus som innehöll projektforskare B:s forskningsresultat och text inom naturbruk för utvärdering till en vetenskaplig tidskrift för eventuell publikation. När det framkom att B inte godkände att artikeln publiceras så att B endast omnämns i tackdelen, hade A slutligen erbjudit sig att dra tillbaka sitt namn som upphovsman. Såväl A som Y fick en anmärkning om stöld. Utredningsgruppen som bedömt händelseförloppet var inte enig i sitt utlåtande.

Den äldre forskaren A bad om Forskningsetiska delegationens utlåtande gällande vederbörandes roll som artikelns medförfattare samt om utredningsgruppen hade sammanställts korrekt och om den borde ha varit enhällig i sitt beslut.

Baserat på det material som lämnats in till Forskningsetiska delegationen var det inte möjligt att avgöra om någon medlem var jävig. Även kravet på en extern medlem uppfylldes. Utredningsgruppen behöver heller inte vara enhällig i sitt beslut. Forskningsetiska delegationen hade inget att anmärka på i GVP-processen.

Att dra tillbaka sitt upphovsmannaskap ansåg däremot Forskningsetiska delegationen inte vara ett befogat sätt att reagera på situationen, men det indikerar att A:s avsikt inte vara att stjäla B:s forskningsresultat i eget namn. A har även tydligt framfört sina bekymmer till Y gällande korrekt skildring av B:s andel. Forskningsetiska delegationen anser således att A inte har gjort sig skyldig till stöld av forskningsresultat.

Utlåtande 5: Att skicka artikel till utgivare utan godkännande av en av författarna var försummelse

Forskningsetiska delegationen tog även emot begäran om utlåtande från specialforskare Y gällande samma GVP-utredning som nämnts i utlåtande 4. Y var ansvarig ledare av projektet och förste författare till artikeln i fallet som beskrivits i föregående sammanfattning. Y bad Forskningsetiska delegationen om ett utlåtande gällande om ärendets hantering på forskningsinstitutet var korrekt. Enligt begäran om utlåtande hade två av utredningsgruppens medlemmar varit jäviga och dessutom innefattade inte gruppen någon extern medlem som stod helt utanför organisationen. Baserat på det material som lämnats in till Forskningsetiska delegationen kunde man dock inte dra slutsatsen att någon medlem varit jävig. Även kravet på extern medlem uppfylldes. Forskningsetiska delegationen ser således inte något anmärkningsvärt vare sig i sammansättningen av utredningsgruppen eller i övriga processen.

Enligt Forskningsetiska delegationen hade Y strävat efter att agera i en mycket svår situation så att forskningsresultaten skulle kunna publiceras. Forskningsetiska delegationen håller det för trovärdigt att Y:s motiv har varit korrekta och att handlingarnas främsta syfte inte har varit att stjäla B:s forskningsresultat.

Trots detta anser Forskningsetiska delegationen att Y begick ett fel när vederbörande skickade artikeln till utgivaren utan B:s godkännande. Forskningsinstitutet har således tagit rätt beslut gällande Y.

Utlåtande 6: Publikation av artikelns översättning skulle ha undersökts närmare

Doktorand A inom ekonomi på ett universitet skrev tillsammans med forskningsprojektets ledare en artikel på finska till en inhemsk vetenskaplig publikationsserie. A hade samlat in och analyserat materialet som låg till grund för artikeln. I artikeln angavs som medförfattare även projektledarens maka som var doktorand på institutionen fastän denna enligt den som begärde utlåtandet huvudsakligen hade kontrollerat språkdräkten i artikeln.

Senare upptäckte A att projektledaren hade publicerat en artikel på engelska med samma innehåll tillsammans med doktoranden, utan A:s vetskap. Dessutom har man i artikel 2 hänvisat till artikel 1 som om den vore en självständig artikel, vilket inte är förenligt med källhänvisningen. Baserat på förundersökningen tog universitetskanslern beslutet att god vetenskaplig praxis hade följts och någon egentlig utredning startades inte.

Enligt Forskningsetiska delegationen var jämförelsen av likheten i två artiklar inte en tillräcklig grund att inte starta en egentlig utredning. Universitetet måste därför utföra en egentlig utredning.

Utlåtande 7: Utvärderingsprocessen var inte partisk, förundersökningen hade utförts enligt GVP-anvisningarna

Professor A och docent B misstänkte att den internationella utvärderingen av ett projekt som A ledde skulle ha varit partisk och att professor X som fungerat som utvärderare skulle ha varit jävig. I förundersökningen som utfördes på ett universitet undersöktes professor X partiskhet men något bevis på detta hittades inte.

Forskningsetiska delegationens uppgift är inte att utvärdera hur högklassigt utvärderingen av forskningsgruppen gjordes. Forskningsetiska frågor uppkommer först om förfarandena har varit vårdslösa och ger upphov till misstankar om att de utvärderade forskarna avsiktligt har förringats. Förundersökningen visade inte på detta och de som begärt utlåtandet gav inte någon sådan tilläggsinformation som skulle ha gett Forskningsetiska delegationen anledning att utvärdera frågan på annat sätt eller konstatera att frågan inte utretts tillräckligt.

Professor A och docent B höll även professor Y som utfört förundersökningen som jävig. De kunde dock inte presentera något konkret som visade på att vederbörande skulle ha varit partisk i frågan. Baserat på de dokument som Forskningsetiska delegationen mottagit finns inte anledning att misstänka att god vetenskaplig praxis inte skulle ha följts. Av den anledningen anser Forskningsetiska delegationen att universitetet har kunnat besluta att ärendet avslutas utan att någon egentlig utredning har utförts.

Utlåtande 8: Idéer till forskningsprojektet berättigade inte automatiskt till upphovsrätt i publikationen

Universitetsprofessor A angav i GVP-anmälan att vederbörande lett ett projekt som inkluderade professor Y inom samma område och forskare B vilka hade vilselett A i projektsamarbetet och publicerat projektets forskningsresultat i eget namn. Enligt A framställde Y och B i hemlighet och genom att missbruka projektfinansieringen en testserie och skrev en artikel som utgjorde den andra delpublikationen i B:s avhandling. A var huvudhandledare för B:s avhandlingsarbete. Enligt A lämnade B och Y vederbörande utanför behörig informering och försvårade därigenom vederbörandes arbete som projektledare och huvudhandledare för B:s avhandlingsarbete. Efter att GVP-förundersökning och egentlig utredning utförts beslutade

kanslern att ingen avvikelse från god vetenskaplig praxis hade förekommit.

Baserat på ursprungsdokumenterna gällande utredningen av misstanken anser Forskningsetiska delegationen att utredningen har utförts enligt Forskningsetiska delegationens anvisningar. A kunde inte i sin begäran om utlåtande och inte heller i sina senare skrivelser indikera någon sådan vetenskaplig ursprungsidé vars stöld det skulle vara fråga om i artikeln. Enligt Forskningsetiska delegationen berättigar inte delgivandet av idéer, ledarskap eller handledningsrelation automatiskt till upphovsrätt i publikationer som genomförts under projektets gång. De olika parternas handlingar har under projektet delvis varit ovanliga, men i utredningen framkom ingen sådan försummelse som skulle kunna ses som avvikelse från god vetenskaplig praxis. Forskningsetiska delegationen anser att GVP-utredningen på universitetet utfördes korrekt.

4 | ETIKPRÖVNING INOM HUMANVETENSKAPERNA

Totalt 61 organisationer har förbundit sig till Forskningsetiska delegationens anvisning *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*. Forskningsetiska delegationen koordinerar etikprövning av forskning inom humanvetenskaperna samt främjar samarbete mellan regionala och organisationsspecifika etiska kommittéer.

Forskningsetiska delegationen följer situationen gällande etikprövning inom humanvetenskaperna på högskolor och forskningsinstitut genom att årligen samla in information om kommittéernas verksamhet och mängden fall de hanterar. Forskningsetiska delegationens kontor upprätthåller även en lista med kontaktuppgifter till kommittéerna.

Mängden begäran om utlåtanden som hanteras av de etiska kommittéerna har fortsatt öka jämfört med tidigare år, vilket har skapat belastning i kommittéernas arbete. Mest utmaningar har orsakats av tvärvetenskapliga och internationella forskningsprojekt. Begäran om utlåtande har till viss del varit bristfälliga och forskningsgrupperna kan inte alltid reservera tillräckligt med tid till etikprövningen.

Ett utlåtande kan även begäras för en redan påbörjad forskning. Gränsdragningen till medicinsk forskning har emellertid förtydligats.

Kommittéerna har under 2015 fäst extra mycket uppmärksamhet på materialhanteringen i de granskade forskningarna under hela deras livscykel och även möjliggörandet av materialets fortsatta användning. I forskning inom humanvetenskaperna är utformningen av personregister ofta otydligt för forskarna. På yrkeshögskolor är behovet av etikprövning mindre, men bland annat forskarens klivna roll när forskningen sker som ett eget arbete har gett upphov till frågor.

Den vanligaste grunden för begäran om utlåtande var under 2015 samma som tidigare år, det vill säga utgivarens begäran. Begäran om utlåtande utförs mest inom hälso- och vårdvetenskap samt psykologi.

Under hösten 2015 anordnade Forskningsetiska delegationen i samarbete med Dataarkivet ett utbildnings- och diskussionstillfälle för de etiska kommittéerna i Tammerfors: *Materialhantering och etikprövning (Aineistonhallinta ja eettinen ennakkoarviointi)* (BILAGA 5). I den respons som erhöles från kommittéerna har man tackat för de evenemang som Forskningsetiska delegationen har arrangerat och man hoppas på att de ska arrangeras även i fortsättningen.

5 | SAMARBETE, INITIATIV SAMT PUBLIKATIONS- OCH INFORMATIONSVERSAMHET

Forskningsetiska delegationen fortsatte bekanta sig med det forskningsetiska läget i universitetsstäderna utanför huvudstadsregionen. Tammerfors universitet valdes som destination för delegationsmedlemmarnas och sekreterarnas studieresa som ägde rum 26.–27.10.2015. Rektor **Kaija Holli** och vice rektor **Pertti Haapala** var värdar för besöket. Forskningsetiska delegationen träffade bland annat representanter för universitetets etiska kommitté. I samband med besöket arrangerades även ett evenemang på universitetet för de etiska kommittéerna inom humanvetenskaperna.

FALL PRÖVADE AV DE ETISKA KOMMITTÉERNA FÖR HUMANVETENSKAPER, ANTAL	2015	2014	2013
Begäran om utlåtande av etikprövning	341	303	265
Utlåtanden från de etiska kommittéerna	295	287	243
Begäran om utlåtanden som returnerats (inget utlåtande eller nekande utlåtande med yrkanden på rättelse)	49	52	42

Forskningsetiska delegationen samarbetade med de etiska delegationerna, Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland och Delegationen för informationsspridning i arrangemanget av Etikdagen. Forskningsetiska delegationen fungerade även som en aktiv medlem i VSD-samfundet.

Forskningsetiska delegationen följde aktivt publikationsverksamhet och mediediskussion med anknytning till forskningsetik samt deltog i dessa. Delegationen publicerade även en broschyr om sin verksamhet på finska, svenska och engelska. Delegationens medlemmar och generalsekreterare nätverkar och informerar om Forskningsetiska delegationens verksamhet genom att hålla seminarieföreläsningar (BILAGA 1) samt genom att publicera artiklar och ge intervjuer (BILAGA 2). Forskningsetiska delegationens generalsekreterare deltog även i Åbo bok- och vetenskapsmässa och svarade på besökarnas frågor om oredlighet i forskning på avdelningen för Delegationen för informationsspridning.

Forskningsetiska delegationens medlemmar verkar aktivt i såväl regionala som nationella etiska kommittéer och arbetsgrupper (BILAGA 3). Forskningsetiska delegationen följde även den nationella och internationella utvecklingen för öppen vetenskap och forskning.

Undervisnings- och kulturministeriet hade anvisat 132 000 € till Forskningsetiska delegationens disposition för år 2015. 36 000 € av detta anslag användes till verksamhetskostnader såsom publikations-, seminarie- och resekostnader. I december 2015 startade Forskningsetiska delegationen och Delegationen för informationsspridning sitt gemensamma tvååriga projekt Tiedon jakaminen luo vaikuttavuutta (Effekter av kunskapsspridning), vars totala finansiering uppgår till 200 000 €.

Forskningsetiska delegationen hade år 2015 en heltidsanställd, generalsekreteraren, samt en planerare som man delade med Delegationen för informationsspridning. VSD tillhandahöll ekonomisk administration, personaladministration, nätförbindelser och IT-tjänster för Forskningsetiska delegationen. Vetenskapernas hus stod till förfogande för möten och seminarier.

Denna verksamhetsberättelse har framlagts för Forskningsetiska delegationens möte den 26 februari 2016.

Krista Varantola
Ordförande

Sanna Kaisa Spoof
Generalsekreterare

6 | INTERNATIONELLA AKTIVITETER

Ordföranden är Finlands representant i den ständiga kommittén Science and Ethics som arbetar med forskningsetik inom All European Academies (ALLEA). Generalsekreteraren är medlem i strategigruppen i ENRIO, nätverket för de europeiska nationella forskningsetiska byråerna. ENRIO höll sitt vårmöte i Luxemburg och sitt höstmöte i Athen. Forskningsetiska delegationen har dessutom en aktiv samarbetsrelation med nordiska aktörer som NordForsk och andra expertinstanser inom branschen.

Ordföranden och generalsekreteraren deltog i forskningsetikens 4:e världskongress i Rio de Janeiro, Brasilien 31.5.–3.6.2015. Ordföranden uppträdde på separata symposier organiserade av såväl ENRIO som amerikanska Office of Research Integrity (ORI).

7 | PERSONAL OCH EKONOMI

Forskningsetiska delegationen utarbetar en verksamhetsplan för varje treårig mandatperiod. För varje kalenderår bekräftas dock tyngdpunktsområdena och de viktigaste åtgärderna för verksamheten separat i samband med att budgeten utarbetas.

BILAGA 1

Förteckning över seminarier och utbildningstillfällen som behandlat forskningsetik, i vilka Forskningsetiska delegationens medlemmar eller generalsekreterare har hållit framföranden år 2015

Ordförande **Krista Varantola:**

- Some RI issues – Any good solutions in sight? (Några forskningsetiska problem – Finns det några bra lösningar inom räckhåll?), framförande, ENRIO Partner Symposium, Rio de Janeiro 1.–2.6.2015
- The different approaches used by member states and national agencies (Olika metoder som används av medlemsländer och nationella organisationer), framförande, ENRIO Partner Symposium, Rio de Janeiro 1.–2.6.2015
- Differences in research cultures and systems for handling research misconduct (Skillnader i forskningskulturer och system vid hantering av avvikelser från god vetenskaplig praxis), begäran om ordet, konferens med norska utbildningsministeriet, Oslo 8.6.2015
- Entäs se eettinen puoli? Eri toimijoiden vastuista ja oikeuksista väitöskirjaprosessissa (Den etiska sidan då? Olika aktörers rättigheter och skyldigheter i avhandlingsprocessen), framförande, Opintoasiainpäivät, Uleåborg 30.9.2015

Generalsekreterare **Sanna Kaisa Spoof:**

- Vilppiklinikka – tutkimusvilpin tunnistaminen (Oredlighetskliniken – identifiering av oredlighet i forskning), rådgivning, Åbo bok- och vetenskapsmässa, Åbo 2.10.2015
- Invigning av evenemanget samt anförande om Forskningsetiska delegationens och de etiska kommittéernas samarbete, Aineistonhallinta ja eettinen ennakoarviointi (Materialhantering och etikprövning), ett utbildnings- och diskussionstillfälle avsett för de etiska kommittéerna inom humanvetenskaperna, arrangörer Forskningsetiska delegationen och Dataarkivet, Tammerfors 26.10.2015
- Tutkimusvilpin ilmeneminen ja TENKin rooli sen torjunnassa (Manifestationen av oredlighet i forskning och Forskningsetiska delegationens roll i dess förebyggande), framförande, seminarium inom forskningsetik, Tammerfors universitet 18.11.2015
- Tekijyyteen liittyvät haasteet Tutkimuseettisen neuvottelukunnan arjessa (Utmaningar med anknytning till upphovsrätt i Forskningsetiska delegationens vardag), framförande, Tekijyyss tieteessä/ Authorship in science-seminarium (Upphovsrätt inom vetenskap), arrangör Forskningsetiska delegationen, Vetenskapernas hus, Helsingfors 25.11.2015
- Scholars at risk: Research ethics and challenging fieldwork (Forskare i riskzonen: etik inom forskning och utmanande fältarbete), paneldiskussion vid 375-års jubileet för Helsingfors universitet, Tankehörnan på Helsingfors universitet 8.12.2015

Tf. generalsekreterare **Iina Kohonen:**

- Tutkimuseetiikka (Forskningsetik), kurs i forskningsmetoder, Aalto-universitetets högskola för konst, design och arkitektur, Helsingfors 5.3.2014
- Responsible conduct of research and procedures for handling allegations of misconduct in Finland (God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland), föreläsning, MATRENA, Doctoral Programme in Materials Research and Nanosciences, Heureka, Vanda 23.2.2015

Medlem **Jyrki Kettunen:**

- Hyvä tieteellinen käytäntö ja tutkimuseetiikka (God vetenskaplig praxis och forskningsetik), som en del av metodstudier för studerande av högre yrkeshögskoleexamen inom social- och hälsoområdet, Arcada

Medlem **Pekka Louhiala:**

- Research ethics for health scientists (Forskningsetik för hälsovetare), kurs, Biomedicum, Helsingfors 13.1.–22.1.2015
- Tutkimuseetiikasta (Om forskningsetik), föreläsning, Akademisk hälsovårdscentral, Helsingfors 23.4.2015
- Julkaisemisen ja kirjoittamisen etiikka (Etik inom publikation och skrivande), föreläsning, kurs inom universitetspedagogik, Biomedicum, Helsingfors 7.10.2015
- Who is the author (Vem är författaren), föreläsning på Forskningsetiska delegationens seminarium, Helsingfors 25.11.2015

BILAGA 2

Artiklar och andra publikationer inom forskningsetik samt intervjuer som delegationens medlemmar författat eller medverkat i 2015

Vice ordförande **Markku Helin:**

- Oikeustiede ja tutkimuseetiikka (Juridik och forskningsetik), Lakimies 6/2015

Generalsekreterare **Sanna Kaisa Spoof:**

- Dagens humanist 4.11.2015 och personpresentation på webbplatsen 375 humanister för humanistiska fakulteten vid Helsingfors universitet (<http://375humanistia.helsinki.fi/humanistit/sanna-kaisa-spoof>)
- Responsible conduct of research and procedures for handling allegations of misconduct in Finland (God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland), Research Integrity in the Nordic countries – national systems and procedures, NordForsk Expert Seminar, Oslo 9 April 2014, NordForsk 2015

Medlem **Pekka Louhiala:**

- Lääketieteen opetus Helsingin yliopistossa 375 vuotta (375 år av utbildning inom medicin vid Helsingfors universitet), videointervju, 22.10.2015

BILAGA 3

Delegationsmedlemmarnas medlemskap i andra forskningsetiska organ än i Forskningsetiska delegationens egna år 2015

Ordförande **Krista Varantola:**

- All European Academies ALLEA, ständiga kommittén Science and Ethics, medlem

Generalsekreterare **Sanna Kaisa Spoof:**

- European Network of Research Integrity Offices ENRIOs strategigrupp, medlem
- Ledningsgruppen för Vetenskapliga samfundens delegations och Tammerfors universitets webbkurs inom forskningsetik, vice ordförande

Medlem **Jyrki Kettunen:**

- Etiska kommittén för humanvetenskaper vid huvudstadsregionens yrkeshögskolor (Arcada, Diak, Humak och Metropolia), ordförande
- Yrkeshögskolan Arcada Ab, Etiska Rådet, ordförande
- Ledningsgruppen för Vetenskapliga samfundens delegations och Tammerfors universitets webbkurs inom forskningsetik, medlem
- Expertgrupp för projektet Öppen vetenskap och forskning, medlem

Medlem **Pekka Louhiala:**

- Finlands Läkarförbunds etiska delegation, medlem
- Etiska delegationen för apoteksverksamhet, ordförande
- Forskningsetiska komittén vid Medicinska fakulteten vid Helsingfors universitet, ordförande

Medlem **Kirsi Saarikangas:**

- Etiksprövningsnämnden för humaniora och samhälls- och beteendevetenskaper vid Helsingfors universitet, suppleant

ETIIKAN PÄIVÄ 2015: HYVÄ JA PAHA TIETO

12.3.2015 Tieteiden talo, Helsinki

OHJELMA

9.30 Aamukahvit

10.00 Tervetuloa!

Akateemikko **Risto Nieminen**, Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta

10.10 - 11.30 Tiede ja tutkimus myyttejä rakentamassa ja purkamassa

Keskustelu toimittaja **Anna-Liisa Haavikon** johdolla.

- professori **Tiina Kinnunen**, Oulun yliopisto
- professori **Heikki Hiilamo**, Helsingin yliopisto
- tutkija **Vienna Setälä**

11.30 - 12.30 Lounastauko (omakustanteinen)

12.30 - 14.00 Kun olisi puhuttava... mutta vaiennetaan

Perustuslaki turvaa tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden. Mikä saa vaikenemaan? Tiedetoimittaja **Satu Lipposen** johdolla keskustellaan, millaista on olla julkinen toimija, silloin kun se aiheuttaa henkilökohtaisen uhan.

- valokuvataiteilija **Harri Pälviranta**
- professori **Marjo Kaartinen**, Turun yliopisto
- toimittaja **Johanna Korhonen**
- historiantutkija **Oula Silvennoinen**, Helsingin yliopisto

14.00 - 14.20 Kahvitauko (2. krs)

14.20 - 15.20 Kun olisi puhuttava... mutta vaietaan

Tiedetoimittaja **Satu Lipposen** johdolla tarkastellaan tutkijayhteisön sisäistä keskustelua tutkimuksen negatiivisista seurauksista. Itsesensuuri voi olla perusteltu ratkaisu esimerkiksi tilanteissa, joissa tutkimustulosten julkaiseminen voisi edesauttaa pahojen sovellusten toteuttamista.

- professori **Matti Häyry**, Aalto-yliopisto
- professori **Veikko Launis**, Turun yliopisto
- erityisasiantuntija **Susanna Sissonen**, THL/Biologisten uhkien osaamiskeskus

15.30 - 17.00 Lääketieteen edistyminen - yhteiskunnan vai yksilön etu?

Keskustelua yhdestä lääketieteellisen tutkimuksen keskeisestä periaatteesta, joka on tutkimuslain (488/1999) 4 §:ssa ilmaistu seuraavasti:

”Lääketieteellisessä tutkimuksessa tutkittavan etu ja hyvinvointi on aina asetettava tieteen ja yhteiskunnan etujen edelle.”

- Avaus, ylilääkäri **Tapani Keränen**, THL/TUKIJA
- Lääketieteellisen tutkimuksen ominaispiirteet - henkilökohtainen riski vs. yhteisön etu? Esimerkkinä terveillä vapaaehtoisilla tehtävät tutkimukset. Professori **Mika Scheinin**, Turun yliopisto
- Potilastietojen käyttö tutkimuksessa - hoitojen kehittämistä vai arkaluontoisten tietojen urkkimista? Esimerkkinä potilasturvallisuus. Professori **Risto P. Roine**, Itä-Suomen yliopisto
- Yksilön ja yhteisön etu/hyvinvointi vastakkain? Filosofin näkökulma. Professori **Veikko Launis**, Turun yliopisto

Järjestäjät:

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK), Biotekniikan neuvottelukunta (BTNK), Geenitekniikan lautakunta (GTLK), Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta (TJNK), Tiedeakatemiain neuvottelukunta (TANK), Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE, Valtakunnallinen lääketieteellinen tutkimuseettinen toimikunta TUKIJA

Lisätietoja:

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan pääsihteeri lina Kohonen, puh. 050 594 1909, tenk@tsv.fi

Aineistonhallinta ja eettinen ennakoarviointi - Ihmistieteiden eettisille toimikunnille tarkoitettu koulutus- ja keskustelutilaisuus

Aika: maanantai 26.10.2015 klo 12:00–15:00

Paikka: Tampereen yliopisto, Päätalon sali A2b

Järjestäjät: Tutkimuseettinen neuvottelukunta ja Tietoarkisto.

Aineistonhallinta on tullut yhä merkittävämmäksi osaksi tutkimusta. Sen taustalla ovat rahoittajien toiveet ja vaatimukset tieteen avoimuudesta. Eettisessä ennakoarvioinnissa aineistonhallinnan kysymykset ovat usein haasteellisia, sillä tieteen avoimuuden rinnalla on tarkasteltava myös eettisiä ulottuvuuksia ja tietosuojaa.

Tilaisuuden tavoite on antaa tietopaketti aineistonhallinnasta ja tarjota mahdollisuus keskustella aiheesta eettisen arvioinnin näkökulmasta esitysten lomassa ja niiden jälkeen.

Osallistujiksi toivomme erityisesti toimikuntien puheenjohtajia ja esittelijöitä, mutta myös toimikuntien jäsenet ovat lämpimästi tervetulleita.

Ohjelma

- Klo 12:00 Tilaisuuden avaus (Sanna Kaisa Spoof, tutkimuseettinen neuvottelukunta) ([esitys.pdf](#) ([20151026_EEA_TENK.pdf](#)))
- Klo 12:10 Tutkimusrahoittajien vaatimukset aineistonhallinnalle (Katja Fält, tietoarkisto) ([esitys.pdf](#) ([20151026_EEA_Rahoittajat_KF.pdf](#)))
- Klo 12:30 Tutkittavien informointi (Arja Kuula-Luumi, Tietoarkisto) ([esitys.pdf](#) ([20151026_EEA_tutkittavien_informointi_akL.pdf](#)))
- Klo 13:15 Tietoarkiston palvelut aineistonhallinnassa (Katja Fält, Tietoarkisto) ([esitys.pdf](#) ([20151026_EEA_FSDn_palvelut_KF.pdf](#)))
- Klo 13:30 Kahvitauko
- Klo 14:00 Keskustelu
- Klo 14:50 TENK:n ja eettisten toimikuntien yhteistyö ja keskustelutilaisuudet jatkossa (Sanna Kaisa Spoof)

Lisätiedot:

- [Arja Kuula-Luumi](http://www.fsd.uta.fi/fi/vhtevstiedot/henkilokunta.html#arja_kuula-luumi) (http://www.fsd.uta.fi/fi/vhtevstiedot/henkilokunta.html#arja_kuula-luumi)

viimeksi päivitetty 2015-10-30

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan syysseminaari 25.11.2015, Tieteiden talo

TEKIJYYS TIETEESSÄ - AUTHORSHIP IN SCIENCE

Tieteellisten julkaisujen tekijyys kansainvälisenä tutkimuseettisenä haasteena

OHJELMA / PROGRAMME

9:30 Coffee

10:00 Authorship and research integrity

Does it matter who the author is?

Chair, Dr **Krista Varantola**, Finnish Advisory Board on Research Integrity (TENK)

Authorship: reward and responsibilities

Chief Executive Editor, Dr **Sabine Kleinert**, *The Lancet*

Discussion

Who is the author? More questions than answers

Dr **Pekka Louhiala**, University of Helsinki; TENK

Discussion

12:00 - 13:00 Lounastarjoilu, 2. krs / Lunch, 2nd floor

13:00 Eri tieteenalojen näkökulmia tekijyyteen

Professori, biofysiikka, **Ilpo Vattulainen**, Tampereen teknillinen yliopisto

Professori (ma.), suomen kieli, **Anne Mäntynen**, Jyväskylän yliopisto, Suomen tiedekustantajien liitto (pj)

Julkaisukohtainen kirjoittajien lukumäärä tieteellisissä julkaisuissa: kansainvälinen kehitys ja tieteenaloittaiset erot OKM-julkaisuaineistossa

Suunnittelija **Janne Pölönen**, Julkaisufoorumi

Keskustelua

14:15 - 14:30 Tauko

14:30 Tekijyys, tutkimusetiikka ja tutkimusvilpin ennaltaehkäisy

Rahoittajaorganisaatio ja tutkimusetiikka

Johtaja **Pentti Pulkkinen**, Suomen Akatemia

Tekijyyteen liittyvät haasteet Tutkimuseettisen neuvottelukunnan arjessa

Pääsihteeri **Sanna Kaisa Spoof**, TENK

Keskustelua

15:15 Tarvitaanko tieteenalakohtaisia, kansallisia pelisääntöjä tekijyyden määrittämiseksi? Loppukeskustelu, puheenjohtajana **Krista Varantola**, TENK (pj)

15:30 Seminaari päättyy

